

KATEDRA KLINICKÉ BIOCHEMIE IPVZ

Antonín Kazda

Katedra klinické biochemie má své počátky v době vzniku Ústavu pro doškolování lékařů (ÚDL, 1953). Zpočátku existovala pod názvem katedra laboratorních vyšetřovacích metod. V té době se klinická biochemie profilovala jako samostatný klinický obor a vznikla první oddělení klinické biochemie. Historickým iniciátorem postgraduálního vzdělávání v klinické biochemii a osobou, která stála u vzniku katedry v letech 1955-1956, byl akademik prof. MUDr. Teofil R. Niederland, DrSc., jehož charizmatickou postavou a přirozený respekt měla čest poznat nejen naše, ale i mladší generace pracovníků oboru. Následující rok (1957) lze považovat za faktický rok zahájení činnosti katedry, kterou v něm vede prof. MUDr. Jaroslav Hořejší, DrSc. a od 1. 1. 1958 přebírá na dlouhá léta (do roku 1988) vedení katedry prof. MUDr. Karel Mašek, DrSc. Po něm nastupuje prof. MUDr. Miroslav Engliš, DrSc. do r. 2000 a od toho roku do doby současné prof. MUDr. Antonín Jabor, CSc.

Koncem padesátých a začátkem šedesátých let se stabilizovala síť oddělení klinických biochemií. Za prvních 13 let existence katedry (do roku 1969) bylo uspořádáno 26 čtyřtýdenních kurzů, 99 čtyřtýdenních předatestačních školicích míst a odpřednášeno bylo 2313 hodin. Nedílnou prací katedry v té době bylo zajištění atestací, kterých bylo v tomto období uděleno na základě úspěšných zkoušek rovných 100. V té době se ovšem jednalo o atestace lékařů, ale prof. Mašek vždy usiloval o to, aby katedra připravovala pro klinicko-biochemické laboratoře také biochemiky a farmaceuty. Je právě další ze zásluh prof. Maška, že v roce 1984 zahájila katedra zkoušky ze speciální přípravy chemiků-analytiků. prof. Mašek byl klinický biochemik s jasnou vizí pozice klinické biochemie mezi ostatními medicínskými obory i s úlohou katedry v systému postgraduálního vzdělávání. Na základně katedry, ve FN Bulovka, vybudoval již v 80. letech komplexní výpočetní systém a tímto směrem profiloval i katedru, na které dokázal vytvořit pracovní místa pro programátora i matematika-statistika. První z těchto profesí byla obsazena ing. M. Zámečnickem, který do současné doby zajišťuje náplň a vedení velice rozsáhlé řady kurzů a odborných stáží v oblasti využívání počítačových systémů v laboratorní praxi z nejrůznějších hledisek. Statistikem byl doc. RNDr. Jan Hendl, CSc, který, i když později odešel na jiné pracoviště KU, pokračuje ve spolupráci při klinických výzkumech autora tohoto textu do doby současné. prof. Mašek zůstal dlouhá léta aktivní i po předání žezla vedoucího katedry prof. Englišovi. Trvale publikoval, udržoval si přehled o atestantech, vedl administrativu spojenou s atestacemi a zkoušel. Protože pracovní katedru opustil až v roce 1998, vychoval tak neuvěřitelnou řadu klinických biochemiků. I potom však pracoval jako překladatel odborné literatury.

Další vedoucí katedry, prof. Engliš, přišel na katedru v r. 1961 a jejím pracovníkem je dosud. Odborně se věnoval zejména plazmatickým proteinům, proteinurii, acidobazickému metabolismu, tumorovým markerům a biochemickým markerům srdečního poškození. Do postgraduálního vzdělávání zavedl nový examinační prvek, předem známé okruhy otázek. Dodnes má pověst přísného, spravedlivého examinatora.

Prof. Jabor je odborně zaměřen na statistiku, standardizaci, nomenklaturu v klinické biochemii, diagnostickou efektivitu laboratorních testů, vnitřní prostředí s důrazem na acidobazickou rovnováhu, natriuretické peptidy, systémy kvality a pre- i postgraduální výchovu.

Mezi další, dlouhodobé pracovníky katedry patří autor této zprávy (od r. 1965), s pracovním zaměřením na vnitřní prostředí, klinickou biochemii intenzivní péče, metabolickou problematiku nutriční podpory a patobiochemickou problematiku vyššího věku. Katedrou prošla řada dalších odborníků. Kromě výše uvedených jsou to MUDr. Karel Franěk, MUDr. Dagmar Chytilová, ing. Irena Štěpánová, RNDr. Hana Nekvasilová, RNDr. B. Friedecký, PhD, ing. Vladimíra Rubinsteinová, prof. MUDr. Richard Průša, CSc., ing. Luděk Šprongl, ing. Jaroslava Vávrová, PhD., z instruktorek paní Bergerová, Flíčková, Helebrandtová, Křišťanová, Sieberová, Vaňková. V současné době tuto funkci plní paní Libuše Zemanová.

Pokud se výchovy biochemiků-analytiků týče, nacházíme zprávy o ní v katedrových zprávách od začátku 70. let, od kdy máme tyto zprávy k dispozici. Jak školící místa, tak kurzy, byly tématicky určeny přibližně rovnoměrně pro biochemiky-analytiku i pro klinické biochemiky. V prvním dlouhém období katedry se o výchovu biochemiků-analytiků staral RNDr. Jaroslav Babjuk, CSc., který v r. 1977 odešel na místo vedoucího Katedry farmaceutické analýzy ILE, kde později habilitoval. Od r. 1978 na jeho místo nastupuje RNDr. Petr Štern, CSc., který je za tento úsek práce katedry odpovědný do doby současné. Docentem byl jmenován v r. 1988. Odborně se věnuje především imunochemii, přístrojové technice a laboratorní ekonomice.

První zkoušky ze speciální přípravy ve vyšetřovacích metodách z klinické biochemie proběhly masově, nejen na katedře, ale po ustavení komisí v krajích. Probíhaly od 28. 11. 1984 do 28. 6. 1985. K těmto zkouškám bylo tehdy přihlášeno 163 (!) kandidátů, z nich uspělo 162, z nich 72 dokonce výborně. Později probíhaly tyto zkoušky už jen na katedře. Doba původně vyžadovaná k přípravě na tuto zkoušku se během doby prodloužila ze dvou na pět let.

Zápisy o atestacích lékařů, klinických biochemiků, začínají rokem 1963. Jedním ze čtyř prvních atestujících byl také prim. MUDr. Bedřich Nejedlý z Kladna. Až do r. 1972 byly atestace z našeho oboru nástavbové, musela předcházet atestace z klinického oboru, zpravidla z vnitřního lékařství I. stupně, i když výjimečně atestovali lékaři se základní atestací z jiných oborů. V r. 1972 se stala klinická biochemie oborem základním, a od té doby se datují atestace I. a II. stupně až do r. 2004. Od r. 2005 začínají atestace evropské, jednostupňové.

Tabulka 1. Z hodnocení pedagogické činnosti katedry za posledních 15 let tj. 1992-2006 vyplývají následující počty školících akcí (kurzů + stáží) a odpřednášených hodin.

aktivita katedry	roční průměr	minimum/rok	maximum/rok
školící akce	39	14	59
školící dny	91	72	131
kurzy	38	8	50
odborné stáže	7	2	16
IPVZ přednášky celkem (hod.)	302	206	479
přednášky pro LE, ČLK aj.	243	45	536

Počty atestujících lékařů 1992 – 2005: I. stupeň 68, z toho uspělo 58
II. stupeň 45, z toho uspělo 41

Jarní termín 2005 byl poslední pro atestace I. a II. stupně. Na podzim už probíhaly Evropské atestace, které byly od té doby úspěšně složeny čtyři.

Dvoustupňové atestace z klinické biochemie probíhaly následovně: Atestace I. st. byla rozdělena na dvě části. V první ověřoval biochemik katedry znalosti kandidáta v laboratorní technice a metodice, v druhé se zkušební komise věnovala otázkám z biochemie, patobiochemie a základní klinické biochemie. U atestace II. st. prováděl kandidát rozbor klinicko-biochemických vyšetření na vybraných dokumentacích konkrétních nemocných, vlastní zkouška u komise byla zaměřena na klinicko-biochemickou problematiku s důrazem na indikace vyšetření, interpretaci nálezů, na jejich hodnocení i na klinické souvislosti diskutovaných patologických stavů. Řadu let měli kandidáti také možnost vyjádřit své znalosti a zájmy formou nepovinné písemné práce, předkládané v předatestační době. Evropská atestace v podstatě shrnuje požadavky, kladené na kandidáty dříve jak v I., tak II. stupni. Otázky zohledňují strukturu a požadavky evropského sylabu.

Zkoušky biochemiků-analytiků za dvanáctileté období 1992-1994 a 1997- 2005: 160, z toho uspělo 113. Při vlastní zkoušce dostává kandidát dvě otázky praktické a tři teoretické, před komisí. Praktické se týkají interpretace nálezu a řešení praktického analytického problému. Tři otázky jsou teoretické z následujících oblastí: biochemie + klinická biochemie, analytika + přístrojová technika, management + statistika.

Průměrné počty školících akcí katedry za období posledních 15 let jsou kvantitativně uvedeny v tabulce. Dále uvedme o jaké školící akce, především kurzy, se jedná. Katedra dávno upustila od jednorázových, dlouhodobých kurzů, zmíněných výše, při referování o počátečním období její činnosti. Tehdy bylo třeba vychovávat od základu pracovníky nastupující do vznikajících laboratorních pracovišť. Nejen v době současné, ale již řadu let, je dávana přednost školícím akcím mnohem kratším. Pouze předatestační přípravě pro lékaře a ke zkoušce ze speciální průpravy pro biochemiky-analytiky je věnováno období delší. doc. Štern uvedl do praxe dvouleté přerušované kurzy, trvající vždy 8 týdnů již v polovině 90. let. Protože je chemiků v oboru více než lékařů, vynutil si zájem o kurzy to, že jsou zahajovány každoročně, takže v každém školním roce probíhají vždy 1. – 4. týden kurzu ten rok začínajícího a 5. – 8. týden kurzu ten rok končícího. Obdobné, předatestační kurzy lékařské, vedené prof. Jaborem od r. 2002, mají rovněž 8 týdenních oddělených běhů v rozmezí dvou let, ale jsou zahajovány vždy jen jednou za dva roky. Obě tyto přerušované, vícetýdenní přípravné „školy“ mají náplň upravenou podle evropského sylabu. Další kurzy označené jako „výběrové“, jsou doporučovány v rámci specializační přípravy jak před atestací lékařům z našeho oboru, tak i biochemikům-analytikům před zkouškou ze specializační průpravy, ale i dalším zájemcům o danou tematiku z jiných medicínských oborů. Počet těchto kurzů se pohybuje kolem 10 ročně, jsou 1-2 denní. Většinou jednodenní jsou i další kurzy, nedoporučované jako výběrové, jejich počet je kolem 15 ročně. Katedra dále pořádá přibližně 2 kurzy pro laboranty a odborné stáže, jak uvedeno v tabulce. Konkrétní náplně a termíny všech těchto akcí najde zájemce na webových stránkách IPVZ, katedry i v tištěné brožuře „Přehled vzdělávacích programů IPVZ“.

Počty hodin, odpřednášených pracovníky katedry pro IPVZ v dlouhodobém průměru posledních 13 let dosáhly 302 hodin ročně, poměr pro vlastní katedru: pro jiné katedry je 5: 1.

Za stejné období je roční průměr hodin odpřednášených pracovníky katedry pro výuku na jiných pracovištích, především pro lékařské fakulty ale i pro Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotních oborů v Brně a další kurzy a akce 243 hodin.

Prameny:

1. Jabor A.: Klinická biochemie. Jubilejní sborník 50 let postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví. Účelový tisk IPVZ, Praha 2003: s. 89 – 90.
2. Mašek K.: Historie naší výuky klinické biochemie. Klin. Biochem. Metab.; 2 (23): s. 27-30.
3. Štern P, Mašek K.: Úspěchy speciální průpravy chemiků OKB ÚNZ v ČSR. Bioch. Clin. Bohemoslov., 1986; 2 (15): s. 191-195.
4. Výroční zprávy katedry a osobní vzpomínky autora zprávy.